

Vertragen in een snelle wereld

Roel Verniers

Voor alle duidelijkheid: 'engagement' in kunst is out. Kunstenaars zullen best geëngageerde mensen zijn, in de zin dat ze iets vertellen omdat ze vinden dat dat moet. En wellicht houden sommigen dan meer of minder rekening met de relatie van hun kunst tot de samenleving. En wellicht zijn er asceten en volkswerkers in de kunst. Maar alstublieft. Kunnen we verder gewoon zwijgen over dat woord? Kunst en cultuur hebben nauwelijks of geen maatschappelijk draagvlak meer, bestaan in de perceptie van de gemeenschap vaak enkel voor zichzelf en zijn voor het overgrote deel van diezelfde gemeenschap niet zelden overbodig. Hoe kun je dan over kunst en cultuur praten met een terminologie die stamt uit een tijd dat collectiviteit nog een leuk ideaal, dodelijk experiment en filosofische hype was?

Het viel op in de interviews die Steve Stevaert, voormalig voorzitter van de Vlaamse sociaal-democraten, gaf, vlak voor hij zich terugtrok in de provincie Limburg om daar voor de rest van zijn dagen plaatsvervanger van koning Albert te gaan spelen. Stevaert gebruikte voortdurend het woord 'kameraad', maar bezigde nergens de term 'engagement'. Op www.s-p-a.be kon ik het woord ook niet vinden en een zoekopdracht op Google met de combinatie 'socialisme + engagement' leverde nauwelijks inhoudelijke ruggensteun op. Vreemd, want 'engagement' was toch jarenlang de scherplijper in het socialistische discours over de maakbaarheid van de samenleving?

Steve Stevaert wist de socialistische partij in Vlaanderen grondig te veranderen. Vanuit de klassieke ideologische fundamenten als vrijheid, gelijkheid en broederschap, maar gevoed door accurate analyses en vraagstellingen van en rond een samenleving op topsnelheid. Stevaert koppelde in de eerste plaats het socialisme los van de traditionele beroepscategorieën waaruit het stemmen rekruteerde. In één adem benadrukte hij verder dat socialisme over 'de mensen' en over ethiek ging. Volgens poneerde Stevaert dat waar je vandaan komt en waar je na je dood naartoe gaat een individueel verhaal is dat losstaat van het ethische verhaal dat hij met zijn socialistische partij wilde brengen. Hij publiceerde het boek: *Ander Geloof. Naar een actief pluralisme in Vlaanderen*. En voilà: exit 'engagement', welkom 'zingeving'. Zonder ook maar één grammetje geloofsovertuiging aan de ribben van het woord. Hoe samenleven met jezelf? Dat lijkt inderdaad de uitdaging. Maar zeker een die je niet geklaard krijgt zonder in relatie met anderen te treden, zonder dus ook na te denken over collectiviteit. Stevaert is slim. Omdat hij begrijpt dat anno 2005 individuele oefeningen belangrijker

Roel Verniers

is dramaturg bij Villanella, kunsthuis voor kinderen en jongeren te Antwerpen

bevonden worden dan oefeningen in collectiviteit. En omdat hij door het benadrukken van een individueel parcours meteen ook de opbouw van de samenleving opnieuw bespreekbaar maakt.

Hoe een hedendaagse samenleving duiden? Met welke taal? Hoe over samenleven praten als snelheid vooropstaat? Als globalisering en vermarkting de traditionele beoordelingscriteria – voor alle aspecten uit die samenleving en dus ook om het over kunst en cultuur te hebben – onder druk zetten? En hoe daarin over de mens praten? Over die meester van het heelaal, maar verder verre meester van zichzelf? Het gaat te snel. En snelheid – dat is geweten – zorgt voor oppervlakkigheid. Voor een tempo in ons handelen en denken dat vragen uitschakelt. Voor vermarkting van het politieke bestel, de economie, de media én de cultuursector. En dus moet het trager. Steve Stevaert schrijft een boek over zingeving en geloof. Staat de tijd nu stil? Neen. Hij steekt ons gewoon links voorbij. Zingeving is van alle tijden.

In die context moeten kunstenaars en alle mediators die er rondhangen als vliegen rond stront, de moed hebben te kiezen voor abstractie en metafoor als het moet, maar tegelijkertijd ook de verdorde moed hebben zich maatschappelijk te positioneren. Niet politiek, maar maatschappelijk. Nadenken over ethiek. Ja. Over het drama van de mens. Ja. Over die schreeuw van Munch en over de mogelijke vertalingen die kunst daar vandaag van kan maken. Absoluut. Maar misschien moeten er ook vragen gesteld worden over kwaliteit en bijvoorbeeld over de vrijheid om niet te consumeren. Misschien moeten er ook nieuwe circuits en netwerken tussen mensen ontstaan, moet er daarbinnen gediscussieerd en gemobiliseerd worden. Kunnen kunst en cultuur die klus klaren? Neen. Maar kunst- en cultuurproducten, makers en producenten zouden zich wel uitdrukkelijker kunnen verhouden tot andere

actoren die deze complexiteit van de dag zin proberen te geven. En moeten kunst en cultuur meer en expliciet deel uitmaken van een tussenkader. Een kader van waaruit gediscussieerd kan worden, van waaruit de natuurlijke kloof in de democratie tussen beleidsvoerders en volk gedicht of op zijn minst bespreekbaar gemaakt kan worden. Een zogenaamd ‘middenveld’. In Vlaanderen traditioneel de speeltuin voor de christelijke partij, door de geschiedenis van verzuiling en politisering minstens even beladen als de term ‘engagement’ en bijgevolg ook even problematisch. Verschil lijkt me momenteel dat de christelijke partij publiekelijk wel het failliet van dat ‘middenveld als maatschappelijke motor’ betreurt, maar er momenteel niet in slaagt deze kloof tussen bestuur en bevolking inhoudelijk te dichten. Wel: het is binnen dat kader, binnen dat ‘middenveld’ dat kunst en cultuur een rol te spelen hebben. Al was het maar om hun eigen draagvlak te verhogen, om zichzelf niet voor altijd buitenspel te zetten. Hoe? Door soms moeilijk, andere keren toegankelijk, dan weer bevragend of bevestigend werk op de planken te brengen, of louter entertainend te zijn omdat het na een dag hard werken ook gewoon belangrijk is samen te lachen. Maar altijd bewust. Nooit hautain. Altijd open. Nooit vanaf een zijlijn. Altijd samen. Nooit alleen. Maar ook altijd individueel. En daardoor altijd collectief. Kunst en cultuur zijn binnen deze context niet autonoom. Klaar. Datgene waar kunst en cultuur mee bezig zijn, moet losstaan van elk beroeps- of opleidingsniveau. Kunst en cultuur gaan altijd over ‘de mensen’ en over ethiek. Kunst en cultuur behoeven geen intellectualisme om ervan te kunnen genieten. Kunst en cultuur verschaffen inzicht in het proces van persoonlijke zingeving in deze snelle tijden. Kunst en cultuur zijn in dat opzicht ultieme vertragers. En zo bouwstenen in het optrekken van collectiviteit. Een samenleving.